

Markelius kollektivhus på Kungsholmen. Fotograf: Britta Roos. Bildrätt: Länsstyrelsen i Stockholms län.

Faktablad 2005:05

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Länsstyrelsens arbetar för att Stockholms läns byggnadsminnen på ett så bra sätt som möjligt ska representera länets särdrag och unika kulturmiljö. För att denna målsättning ska uppnås, har Länsstyrelsen tagit fram riktlinjer för hur arbetet bör bedrivas.

Riktlinjer för byggnadsminnesförklaringar i Stockholms län

I dagens samhälle finns en stor förståelse för vikten av att bevara vår kulturmiljö. Vissa byggnader eller bebyggelsemiljöer bedöms ha ett så högt kulturhistoriskt värde att det ligger i vårt gemensamma intresse att de bevaras för framtiden. Det kan bland annat ske genom en byggnadsminnesförklaring. Beslut om byggnadsminnesförklaring fattas av Länsstyrelsen.

Så bedömer Länsstyrelsen

Stockholms län har en rik och mångfaceterad historia. Det är Länsstyrelsens avsikt att denna historia och särskilt det som är specifikt för just Stockholms län ska lyftas fram och tydliggöras genom länets byggnadsminnen. Tre aspekter på länets

utveckling har pekats ut som särskilt viktiga. Det gäller *huvudstadens betydelse för länets utveckling*, *Stockholms skärgård* samt *Stockholms läns roll som framstående industriregion*. Dessutom ska det vara möjligt att byggnadsminnesförklara en miljö med hänvisning till andra särskilda skäl.

Stockholms län som huvudstadsregion

Länet som helhet präglas starkt av Stockholms stads funktion som huvudstad. Bebyggelsen utgör ett mycket rikt arkitekturhistoriskt arv, som speglar de ekonomiska, politiska och administrativa strukturer som hänger samman med rikets

Stallmästaregården är stockholmstraktens äldsta utvårdshus med obrutna traditioner sedan 1600-talets mitt. Äldst av byggnaderna är lusthuset med målningar från 1600-talets slut. Det flyttades till platsen 1740, då den övriga bebyggelsen uppfördes.

Fotograf: Mattias Ek. Bildrätt: Stockholms läns museum.

Byggnadsminnesförklaring

En byggnadsminnesförklaring innebär att en kulturhistoriskt **synnerligen märklig** byggnad eller bebyggelsemiljö ska bevaras för framtiden, i enlighet med 3 kapitlet Lagen (1988:950) om kulturminnen mm.

Bestämmelserna får även tillämpas för parker, trädgårdar eller andra anläggningar av kulturhistoriskt värde. Byggnadsminnet bevaras som ett historiskt dokument över en gången tid, dess människor och samhälle, och dess kulturhistoriska värde består ofta av en kombination av olika kvaliteter eller egenskaper. Det kan exempelvis röra sig om arkitektoniska, byggnadshistoriska eller teknikhistoriska värden, liksom sociala, ekonomisk-historiska och upplevelsemässiga aspekter.

För varje byggnadsminne gäller särskilda skyddsbestämmelser, som utformas med hänsyn till byggnadens användning och ägarens skäliga önskemål. Syftet är att säkerställa ett bevarande utifrån de värden som tillskrivs objektet. Alla åtgärder som medför ändring eller ingrepp i byggnadens skyddade delar är tillståndspliktiga. Länsstyrelsen kan i undantagsfall lämna dispens från skyddsbestämmelserna om det är nödvändigt för byggnadens nyttjande eller om det finns

styrelse alltsedan medeltiden. Här har landets främsta arkitekter varit verkamma, och det finns ett stort antal mycket påkostade och arkitektoniskt framstående byggnader. Många byggnader har också en stark personhistorisk anknytning till landets administrativa, ekonomiska och kulturella förgrundsgestalter. Särskilt viktig har perioden från stormaktstidens expansion under 1600-talet varit. Under 1900-talet har folkhemstankens ideologiska och politiska dimensioner styrt stadens utveckling.

Stockholms skärgård

Stockholms skärgård har 24 000 öar, kobbar och skär, där kulturlandskapet präglas av småskaligt jordbruk och fiske. Sedan slutet av 1800-talet har skärgården även speglat friluftslivets utveckling i landet. Då började skärgården användas för rekreation, och det gamla jordbrukslandskapet omvandlades gradvis till ett fritidslandskap. Ångbåtstrafiken startade och från sekelskiftet 1900 köptes allt mer mark upp för sommarvillor och fritidshus. Under 1930- och 40-talen gjorde Stockholms stad stora markinköp i skärgården för att ge arbetarklassen möjlighet till semestervistelse. Skärgården speglar därför välfärdssamhällets framväxt, såväl för de högre som för de lägre klasserna.

Stockholms län som framstående industriregion

Stockholms län har under hela den industriella epoken varit en mycket framstående industriregion. Den industriella verksamheten har varit en förutsättning för regionens starka urbanisering och tillväxt. Särskilt betydelsefull var perioden under 1800-talets senare del och 1900-talets början, då många av de så kallade snilleindustrierna etablerades i länet. Dessa utgjordes av bland annat LM Ericsson, Separator, De Laval's Ångturbin, AGA och Nobelindustrierna.

Industrialismens kulturarv har inte bara avsatts i form av industrimiljöer, utan även i andra miljöer som är nära sammanlänkade med industrins utveckling. Det gäller exempel-

vis bostäder och sociala inrättningar, liksom folkrörelsernas byggnader och miljöer.

Särskilda skäl för byggnadsminnesförklaring

Utöver de aspekter som tidigare presenterats kan byggnader byggnadsminnesförklaras med hänvisning till särskilda skäl. Det kan gälla till exempel våra stora arkitekters verk eller olika byggnadsstilar, om dessa inte tidigare finns representerade i byggnadsminnesurvalet. En byggnadsminnesförklaring kan också komma på tal för mycket gamla byggnader eller byggnader av helt unik karaktär, exempelvis genom sin tekniska konstruktion.

Södertälje, Sigtuna, Norrtälje och Nynäshamn är stadsbildningar med en historia som till stor del är fristående från Stockholms stad. Där får byggnadsminnesförklaringar genomföras utifrån den egna traktens historiska utveckling.

Jämn fördelning eftersträvas

Vid nya byggnadsminnesförklaringar är det viktigt att ta hänsyn till de byggnadsminnen som redan finns, så att urvalet på sikt blir så representativt för länet som möjligt. Det kan leda till att en byggnad eller bebyggelsemiljö inte byggnadsminnesförklaras trots att den uppfyller de krav på kulturvärden som ställs, eftersom ett större antal liknande objekt redan förklarats som byggnadsminnen.

Det här tar vi också hänsyn till

Vi tar också hänsyn till att:

- en mångsidig historia kan berättas genom byggnadsminnet självt och genom material och kunskap som bevarats i anslutning till byggnadsminnet.
- bebyggelsemiljöer bör skyddas i sin helhet, så att en förståelse för de historiska sammanhangen är möjlig.
- urvalet bidrar till att synliggöra olika sociala och kulturella grupper kulturarv, och därigenom ger en representativ bild av vår historia.
- hela länets historia bör representeras genom att geografisk hänsyn tas där så är möjligt.

Stockholms rådhus uppfördes 1911-15 i nationalromantisk stil med de gamla vasaslotten som förebild av arkitekt Carl Westman. Byggnaden har en monumental karaktär och präglas av det tidiga 1900-talets krav på äkta material. I interiören finns dekorativt måleri bevarat i stor omfattning.

Fotograf: Britta Roos Bildrätt: Länsstyrelsen i Stockholms län.

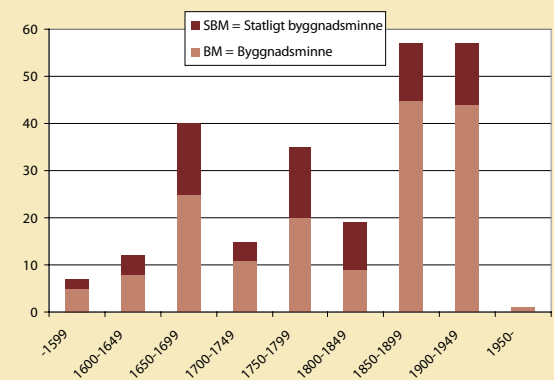
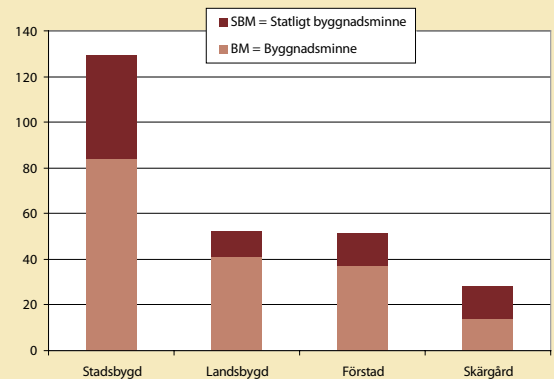
1:ans kalkugn på Oaxen i Södertälje är ett minnesmärke över den unika kalkindustrin i området. Den så kallade pelarugnen byggdes 1881 efter tysk modell och innebar en revolutionerande effektivisering av kalkbränningen. Ugnen fick snart många efterföljare, och tekniken förblev oförändrad till långt in på 1900-talet. Idag finns endast två ugnar bevarade i hela landet.

Fotograf: Karolina Matts. Bildrätt: Länsstyrelsen i Stockholms län.

Stockholms byggnadsminnen idag

Byggnadsminnen (BM) och statliga byggnadsminnen (SBM) fördelade efter historisk funktion, miljötyp och ålder. För de statliga byggnadsminnena ansvarar Riksantikvarieämbetet. (Statistik från 2005.)

Objektsgrupp	BM	SBM	Totalt
Agrar näring	8	3	11
Bostadsbebyggelse	48	11	59
Boställen	3	-	3
Fiske och sjöfart	2	9	11
Folkrörelser, föreningsliv	2	-	2
Försvarsanläggningar	2	11	13
Handel och bankväsende	5	7	12
Hantverk och industri	10	3	13
Hälsa- och sjukvård	2	-	2
Kommunikationer	16	4	20
Konstnärlig verksamhet	4	-	4
Kultur och nöjesliv	11	2	13
Offentlig förvaltning	9	6	15
Parker och trädgård	2	-	2
Rekreation och turism	9	2	11
Religionsutövning	5	-	5
Rättsväsen	3	2	5
Slott och herrgårdar	24	15	39
Utbildning och vetenskap	11	9	20
Summa	176	84	260

Konstnärsminnen

På en klippa vid havet i Grisslehamn ligger Albert Engströms ateljé. Den ritades år 1906 av Albert Engström själv i samarbete med eleven Carl Hagsten, och utformades som en traditionell timmerstuga. Fasaden mot havet målades vit för att fungera som sjömärke. I ateljén finns den ursprungliga inredningen bevarad tillsammans med en fin samling av grafik och oljemålningar gjorda av konstnären. År 1975 förklarades ateljén som byggnadsminne, framför allt på grund av sina personhistoriska värden.

I närheten finns Albert Engströmgården, där konstnären bodde från år 1902 och fram till sin död 1940. Såväl gården som ateljén är öppna för allmänheten under sommarmånaderna. I fiskehamnen finns även ett separat museum som drivs av Albert Engström sällskapet.

Fotograf: Anna Ulfstrand Bildrätt: Stockholms läns museum.

Kontakt

Kulturmiljöenheten
Tel: 08-785 42 50
(expeditionstid 9-11)
E-post: inmk@ab.lst.se

Adress

Länsstyrelsen i Stockholms län
Kulturmiljöenheten
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tel: 08-785 40 00 (vxl)

Detta faktablad finns också som pdf på vår hemsida www.ab.lst.se

Formgivning: Christina Fagergren

Bidrag till byggnadsminnesägare

Varje år fördelar Länsstyrelsen statliga bidrag till kulturmiljöer i länet. Bidrag kan bland annat sökas för att täcka merkostnader, så kallade anti-kvariska överkostnader, i samband med underhåll och restaurering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

De tillgängliga medlen räcker dock inte på långt när till för de behov som finns i länet. Därför prioriterar Länsstyrelsen bidrag till lagskyddade byggnader och miljöer av stor betydelse för länets unika kulturhistoria. Är du ägare till ett byggnadsminne

har du därför större möjligheter att få del av bidragspengarna.

Aktuell information om bidragen och ansökningsblanketter hittar du på www.ab.lst.se/bidrag

Ekonomibyggnader har ofta förbisetts vid byggnadsminnesförklaringar. Här syns en så kallad kornskruv vid Fällnäs säteri i Nynäshamn.

Fotograf: Karolina Matts Bildrätt: Länsstyrelsen i Stockholms län.